

דבר העורכת

אטלנטיס הכמעט שקועה – מדעי הרוח. [...] הם הנם תקנתו של האדם או של האנושות, מקום שאליו אנו הולכים כדי לגלות את עצמנו עתה, כאשר הכל ויתרו על כך. אולם היכן נחפש בערמה, או בערבוביה הזו? [...] מדעי הרוח כמוהם כשוק הפשפשים הגדול והישן של פריס, שבו, בתוך ערמות של גרוטאות מצאו אנשים בעלי עין חדה אוצרות שהושלכו, ההופכים אותם לעשירים.¹

בדורות האחרונים הולך ונשחק מעמדם של מדעי הרוח באוניברסיטאות. ההערכה הרווחת היא כי מדובר במהלך רצוף, המאיים על עצם קיומם של מדעי הרוח כתחום דעת הזכאי להשקעת משאבים לצורך שמירה על מעמדו ופיתוחו. על תופעה מדאיגה זאת נכתב רבות בארץ ובעולם במחקרים,² בידיעות עיתונאיות, ברשימות פובליציסטיות,³ ובאחרונה אף בחיבור מדעי שסיפק ביסוס מחקרי לתחושה כי מבנה הליבה האקדמית השתנה מאוד במהלך עשרות השנים האחרונות.⁴ מדעי הרוח, משום שרבים תופסים אותם כבלתי

1. אלאן בלום, *דלדולה של הרוח באמריקה*, 436 (בת־שבע שפירא – מתרגמת, עם עובד, 1989).
2. ראו, לדוגמה: (Alvin Kernan – ed., 1997) *What's Happened to the Humanities?*; Imre Szeman, "Culture and Globalization, or The Humanities in Ruins", 3 *The New Centennial Review* (2003) 91; Alain De Botton, "What are the Humanities For?", 7 *European Review* (1999) 19.
3. ראו, לדוגמה: סבר פלוצקר, "שקיעתה של הרוח", *ידיעות אחרונות* – המוסף לחג (1.10.2006) 9; תמרה טראובמן, "מרצים באוני' העברית חוששים: 'הרפורמה תגרום לקטסטרופה'", *הארץ* (7.2.2006) 9; דוד אסף, "לא לוותר על הרוח", *הארץ* (9.1.2006) 2; קובי שדה־פלדבוי, "שיעור בשיווק לאוניברסיטאות", *הארץ* – *The Marker* (7.12.2005) 4.
4. David John Frank and Jay Gabler, *Reconstructing the University: Worldwide Shifts in Academia in the 20th Century* (2006).

מעשיים, הולכים ונדהקים אל השוליים האקדמיים, התרבותיים והחברתיים, ואת מקומם תופסים מדעי החברה, הטבע והטכנולוגיה. ביטוייה המוחשיים של מגמה זו הם, בין היתר, קיצוצים רצופים בתקציבי הפקולטות למדעי הרוח ובעקבותיהם צמצום במצבת כוח האדם שלהן;⁵ הנמכת סף הקבלה למרבית החוגים בפקולטות למדעי הרוח עקב צמצום הביקוש ללימודים; והקושי ההולך וגובר להשיג תרומות כספיות ממשיות או מענקי מחקר המיועדים למדעי הרוח.

מהן השלכות התופעה על לימודי המשפטים? גם אם בוחרים לסווג את המשפט לא כתחום נבדל ואוטונומי ואף לא כענף של מדעי החברה אלא כ"מדעי רוח ישימים" (applied humanities),⁶ הרי מצבם העגום של מדעי הרוח אינו מאפיין את מדע המשפט. נראה כי התופעה הנוספת שאותה מתארים פרנק וגבלר (Frank and Gabler) במחקרם – הנסיקה הגלובלית במעמד לימודים ישימים⁷ – תורמת לחיזוק מעמדם של לימודי המשפטים ולעליית הביקוש להם. בעוד מדעי הרוח, כדבריו של אלאן בלום, "סובלים ביותר מחוסר הכבוד של החברה הדמוקרטית למסורת העבר ומהדגשתה את התועלתיות",⁸ לימודי המשפטים, ככל הנראה, יוצאים נשכרים מרוח הזמן.

החברה הדמוקרטית, המפנה כתף קרה לכיוונם של מדעי הרוח, נזקקת יותר מתמיד לטיפולו השוטף של המשפט ולהכרעותיו הפרשניות והמעשיות בהיבטים הולכים ומתרחבים. על רקע זה, ה"תועלתיות" הנקשרת למדע המשפט מובנת מאליה. אך האם ניתן בכלל לעסוק במשפט ובעשיית צדק במנותק מדיון בשאלות מופשטות על מוסר, על טוב ורע ועל קיום אנושי הניצבות בבסיס מדעי הרוח? הניתן לעשות דין, אמת ושלוה בלא לבחון את יחסי הגומלין בין התחומים? בעת הזו, שבה זוכים הקשרים שבין המשפט לבין תחומים מעשיים יותר של מדעי החברה, לתשומת לב הולכת ומתרחבת, האם יש טעם בעיסוק בזיקות שבין המשפט לבין מדעי הרוח? ואם כן – מהו טיב הזיקות בין התחומים בסביבת החיים העכשווית? וכיצד יוכל הצורך בקשר למדעי הרוח לבוא לידי ביטוי מיטבי במסגרת לימודי המשפטים?

5. ממחישים זאת דברים שהובאו באחרונה מפי דיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית, פרופ' סטיב קפלן: "בחמש השנים האחרונות קוצץ התקציב הרך, המשמש בעיקר להעסקת תלמידי מחקר, ב-10 מיליון שקלים – קיצוץ של כ-50%. כמו כן קוצץ גם מספר חברי הסגל, כשמדי שנה פורשים לגמלאות כ-15 חברי סגל אך במקומם מתקבלים חברי סגל חדשים ספורים" (טראובמן, לעיל, הערה 3).

6. כשם שבחרו לסווגם Frank ו-Gabler. ראו: Frank and Gabler (לעיל, הערה 4) בעמ' 49. לדיונים בשאלת סיווגו הדיסיפלינרי של המשפט, ראו: David Howarth, "Is Law a Humanity (or is it More Like Engineering)?", 3 *Arts & Humanities in Higher Education* (2004) 9; Jack M. Balkin and Sanford Levinson, "Law and the Humanities: An Uneasy Relationship", 18 *Yale Journal of Law and the Humanities* (2006) 155.

7. Frank and Gabler (לעיל, הערה 4) בעמ' 89.

8. בלום (לעיל, הערה 1) בעמ' 438.

חוברת זו של **דין ודברים** עוסקת בשאלות אלה ובסוגיות אחרות הקרובות אליהן. המאמרים שבחוברת מציעים כמה תיאורים של הזיקות בין המשפט למדעי הרוח. נקודות המבט של המאמרים שונות ומגוונות, אך המשותף לכולן הוא עמידה על חיוניות המתקד וההוראה בימינו של יחסי הגומלין בין שני התחומים.

פותח את החוברת תרגום ראשון לעברית, פרי עטו של מאיר ויזלטיר, לשירו של ו.י. אודן, "בחוק כמו באהבה". השיר, שבעת ובעונה אחת מקרב לקראת מענה על השאלה "כמו מה" הוא המשפט ומרחיק ממנו, מסתיים בהצבעה ענוותנית אך מהדהדת על עוצמתו של הרוחני גם כאשר דנים במהותו של המשפט.

תודה לפרופ' ויזלטיר על התרגום המרשים, לפרופ' אדוארד מנדלסון, מנהל עזבונו הספרותי של אודן, על הרשות לפרסם את השיר במקורו ואת תרגומו, ולצייר גיל גיבלי אשר תרם לנו את האיור היפה של המשורר. תודות נוספות מגיעות לכל אלה שכירונם ועמלם אפשרו לחוברת לראות אור. תודה למי שתרמו מאמרים חשובים ומעוררי מחשבה; תודה לחברות ולחברי המערכת שהפגינו התלהבות, יוזמה וחריצות; לקוראות ולקוראים החיצוניים של המאמרים; לרכות המערכת גב' דורית ארבל אשר כתמיד השרתה אווירה בעימה על עבודת המערכת; לגב' דפנה שופי על העריכה הלשונית המעולה, ולגב' תלמה אשר על עבודת הסדר והעימוד המקצועית. לבסוף, תודה מקרב לב לסגניתי, עו"ד מנאל תותרי-ג'ובראן, אשר מקצועיותה, תבונתה ומסירותה הפכו את עריכת חוברת זו למספקת במיוחד.

בסיום הדברים אני מאחלת לעמיתי, ד"ר רונן פרי, שאליו מועבר שרביט עריכת דין ודברים, הצלחה רבה במימוש התוכניות המאתגרות לעתיד, אשר יניבו, כך אני בטוחה, חוברות נוספות ומרתקות ברוחו של כתב העת המיוחד הזה.

